

La traducció: una professió poc reconeguda i recompensada

“S’ha d’acabar amb la invisibilitat del traductor literari”. Aquesta frase, que el reconegut traductor Manuel Serrat Crespo no es cansa de repetir, podria ser la clau per tal de millorar la situació de precarietat que viuen la majoria dels traductors i traductores en aquest país. “Si els lectors comencen a prendre consciència de la nostra feina i es crea una cultura de la traducció literària i les traduccions dolentes comencen a afectar els índexs de vendes, les condicions de treball dels bons traductors milloraran”, argumenta Serrat Crespo.

Tot i la millora d’aquestes condicions a partir de la Llei de Propietat Intel·lectual, aprovada ara fa vint anys, que va reconèixer la seva condició de creadors i va marcar les relacions legals amb els editors, els traductors espanyols viuen una situació professional que els és poc favorable, amb “incompliments constants” de la llei en els seus contractes. La seva feina és ignorada per la majoria de lectors, que poques vegades presten atenció a qui fa possible que puguin llegir el llibre que tenen a les mans. La millora de les condicions econòmiques i el seu prestigi professional, però, han de passar abans per un reconeixement social que els situï on els pertoca, en un país on les traduccions suposen el 28,3% del total de la producció de llibres.

Els traductors i la societat

“La traducció literària sempre ha estat la ventafocs del món literari”, afirma José Maria Micó, traductor de poesia, guanyador del Premi Nacional l’any 2006, i que, com la majoria, combina la traducció amb altres activitats creatives i professionals. Micó és partidari que existeixi una “crítica literària de les traduccions” i afirma amb contundència que “el traductor és, a tots els efectes, autor literari, tot i que els contractes editorials no ens tractin com a tals”.

Carme Camps, que porta molts anys com a traductora d’obra literària, està convençuda que les condicions “precàries” dels traductors canviarien “si els lectors es fixessin en qui ha traduït l’obra que estan llegint”. Afegeix que “el traductor ha perdut tot el seu prestigi” en la societat i que “les editorials se n’aprofiten”. Una altra de les queixes de Camps és que “els traductors accepten tot el que se’ls encarrega, sigui amb les condicions que sigui”.

“Shakespeare no va dir mai ‘Ser o no ser’, però aquesta frase, que s’ha fet tan famosa, és d’un traductor mal pagat de l’època”, afirma Serrat Crespo per exemplificar la importància que té la traducció d’una obra. Serrat, que tradueix des de l’any 1965, aposta per “donar a conèixer a la societat la professió” i aconseguir així que el lector tingui una “cultura de la traducció” i que aquesta esdevingui un negoci rentable per als editors. Per a Anne-Hélène Suárez, guanyadora del Premi Ángel Crespo de Traducció l’any 2003, la clau també és el “reconeixement social” per tal d’aconseguir “millores econòmiques i en les condicions contractuals”.

Els quatre autors coincideixen en afirmar que “en vint anys s’ha aconseguit avançar”, gràcies sobretot a les associacions (ACEC, AELC, ACEt) que permeten que tots els traductors puguin lluitar de manera conjunta per defensar els seus drets. Encara, però, queden coses per fer, sobretot pel que fa a millorar les relacions contractuals del col·lectiu amb les editorials.

Els traductors i la LPI

La Llei de Propietat Intel·lectual reconeix al traductor literari la condició d’autor i, per tant, de subjecte amb drets sobre l’explotació de la seva obra. Si la traducció literària és creació, la manera que es remunera el factor creatiu és mitjançant “el dret de participació proporcional dels ingressos derivats de l’explotació de l’obra”. Aquesta condició de creador, però, s’ha de reflectir també en la manera en que es transmeten els drets d’explotació d’una obra. Tot i les llargues negociacions que van forçar fa vint anys que la llei establís uns contractes marc pensats per a regular les relacions entre traductors i editors, avui en dia a Espanya els contractes s’incompleteixen i “els traductors no cobren drets d’autor”, assegura Mario Sepúlveda, assessor jurídic de l’Associació Col·legial d’Escriptors de Catalunya, “ja que acostumen a cobrar només els avançaments, com si es tractés d’una traducció tècnica i no literària”.

Quin és el perquè d’aquesta situació?

Tornem al mateix d’abans. La professió de traductor no està reconeguda socialment i “existeix la idea equivocada que el traductor no és un professional, sinó que té aquest treball com a secundari”, explica

Tarifes mínimes per pàgina recomanades a Espanya

LLENGUA	OBRES SENZILLES	OBRES DIFÍCILS
Anglès i llengües romàniques	10,5 /pàgina	15 /pàgina
Alemanys, llengües germàniques, romanès i grec modern	12 /pàgina	17,1 /pàgina
Llengües clàssiques, eslaves, semítiques i basc	13,5 /pàgina	19,2 /pàgina
Idiomes idiogràfics, altres llengües orientals	18 /pàgina	25,5 /pàgina

Tarifes mínimes recomanades per pàgina a diferents països

França	16	Tot i aquestes xifres, l'Associació de traductors literaris de França va realitzar el passat juny un sondeig a partir d'una mostra de 415 contractes de l'any anterior i la quantitat és sensiblement superior: per a raduccions de l'alemany, l'italià i l'espanyol, les tarifes anaven des dels 21,50 als 22,50 euros per una pàgina d'una extensió gairebé una quarta part menor que a Espanya: 25x60: 1665 espais.
Irlanda	13,50	
Dinamarca	11,71	
Espanya	10,50	

Font: El País (6 de gener de 2007)

Suárez. Això provoca que “en el moment que les editorials volen reduir costos, ho fan bàsicament pagant menys als traductors i als correctors”, ja que el consumidor no és exigent amb aquestes qüestions. “Aquí a Espanya, de la traducció pràcticament ningú no hi pot viure”, afegeix Suárez, “i, qui hi viu, encara ho té pitjor”.

Pel que fa a les mancances o els perjudicis que es reflecteixen en els seus contractes laborals, la seva causa és el fet que el traductor entra en contacte amb l'editor a través d'un contracte d'encàrrec, ja que es considera que la traducció és una obra derivada d'un material ja existent. “El contracte d'encàrrec està completament camuflat dins el contracte d'edició i gairebé no té regulació en la Llei de Propietat Intel·lectual”, explica Sepúlveda. Però llavors, si l'únic que s'està pagant és l'encàrrec, és a dir la prestació d'un servei de traducció, “s'està negant el caràcter creatiu de la traducció”, afegeix Sepúlveda.

La situació d'abús que pateixen els traductors, segons palesa Carme Camps, es manifesta en que “els contractes que ens donen per signar, o els agafes o els deixes, però sempre sabent que estàs en inferioritat de condicions”. Camps afegeix que “de vegades, només et paguen la traducció, però després no cobres mai drets d'autor”. En aquest sentit,

Serrat Crespo, amb més de 600 traduccions fetes, aclareix que “la Llei de Propietat Intel·lectual és bona, però el problema és el seu incompliment constant”.

Dels greuges que s'estan produint, cal destacar-ne alguns.

• El sistema de retribució

El més normal és que el traductor cobri els avançaments, però mai el percentatge fixat sobre el preu de venda al públic de l'obra. Això passa perquè en els contractes s'estableix avançaments per una primera edició, i després es fixen uns royalties, que en el millor dels casos són del 0,5, per a les edicions següents, sempre que aquestes superin els 20.000 o 30.000 exemplars. Això vol dir que només les traduccions de *best-seller* produeixen beneficis derivats dels drets d'autor i, fins i tot, en aquests casos, “moltes vegades les editorials no n'informen al traductor i aquest no els cobra”, afegeix Sepúlveda. “Jo he vist establir percentatges del 0,001 per drets d'autor”, es lamenta Serrat Crespo.

Però no només és difícil cobrar aquest percentatge, sinó que el preu que se'ls paga per pàgina en concepte d'avançaments de drets d'autor “és humiliant i ofensiu”, diu Camps, que explica que “els que vivim exclusivament d'aquesta professió, no ens hi podem enfrontar, perquè llavors no et donen la feina”. Unes tarifes que poden arribar a ser de 6 euros per pàgina, preu que els traductors i traductores amb cert prestigi no accepten i poden negociar. Però és que, a més, “d'un temps ençà, amb la utilització de la informàtica per comptabilitzar les pàgines escrites, se'ns ha reduït en un 20% els nostres ingressos”, explica Serrat Crespo. I és que si abans es pagava un preu per cada pàgina de 21.00

ELS PREMIS. UNA MANERA DE RECONÈIXER LA FEINA DELS TRADUCTORS

Anne-Hélène Suárez va guanyar el Premi Àngel Crespo, concedit anualment per l'ACEC, CEDRO i El Gremi d'Editors de Catalunya, per la seva traducció del xinès de l'obra *La historia del pensamiento chino*. Aquest reconeixement, tal i com explica l'autora, li va servir per “vendre moltes més còpies del llibre”, a més, del “prestigi que suposa per a un traductor un guardó com aquest”. Per això, Suárez reclama la convocatòria de més premis per a traductors i agraeix els ja existents. El mateix li va passar a José Maria Micó quan, amb l'obra *Orlando furioso*, va ser reconegut amb un altre dels premis de traducció més importants del país: el Premio Nacional de Traducción, que concedeix anualment un jurat de filòlegs i traductors nomenats pel Ministeri d'Educació i Cultura. Altres premis destacats són el Premi Stendhal, que concedeix anualment la Fundación Consuelo Berges a una traducció del francès als castellà, i el Premi Ciutat de Barcelona, lliurat per l'Ajuntament de Barcelona a una traducció en llengua catalana.

caràcters (30 línies x 70 espais, plens o no), ara es contenen les pàgines i els caràcters i es divideixen per 2.100, sense comptabilitzar els espais, ni els punts a part, com si fos tot un text corregut.

Anne-Hélène Suárez explica, amb la seva experiència com a traductora del xinès i del francès, que “cada nou contracte és una nova negociació per aconseguir que el preu que et paguin per pàgina no sigui humiliant”. Tot i que el xinès és una llengua de les més ben pagades, Suárez es queixa de que “les tarifes són exageradament baixes” i les compara amb les que es paguen a França, on “una traducció normal és de 20 per foli, mentre que aquí, una traducció del francès me la paguen a 13”.

“Als traductors ens agrada molt la nostra feina i això, de vegades, ens és perjudicial perquè agafem traduccions ruïnoses que ens fa molta il·lusió fer”. D'aquesta manera defineix Carme Camps la seva passió per la professió.

• L'acapament de drets

La firma d'un contracte d'edició no implica la cessió de cap dret que no hagi estat expressament cedit, tal i com limita la Llei de Propietat Intel·lectual. Si fins ara només estaven contemplades les formes d'explotació clàssiques, amb les noves tecnologies això ha canviat. Veient el panorama, el que han fet les editorials ha estat monopolitzar, a través dels contractes, tots els drets existents i imaginables: dret a digitalitzar l'obra, a emmagatzemar-la en un ordinador, a la transmissió *on-line*, etc. “Estem intentant aconseguir que els editors es quedin amb tots aquests drets d'explotació de l'obra, sempre que explotin econòmicament l'obra en un termini determinat”, explica Sepúlveda, “perquè no té cap sentit que es quedin tots aquests drets si no n'han de fer res”.

• Altres clàusules que s'han de canviar

Un altre dels problemes als quals s'enfronten els traductors és la cessió que algunes editorials fan dels seus treballs a una altra editorial, arribant fins i tot al punt de que “la tercera editorial tingui més drets sobre una obra que la primera amb la qual es va firmar el contracte”, comenta Sepúlveda. Però n'hi ha més: la renovació automàtica del contracte quan acaba; la facultat que s'atribueix l'editorial per a rescindir el contracte de manera unilateral; la reserva de jurisdicció, etc.

Tots aquest greuges provoquen una situació laboral difícil per aquest col·lectiu, que “es podria corregir si comencéssim per corregir la percepció que la societat té de la nostra feina”, coincideixen els quatre traductors consultats pel Butlletí.

NEGOCIACIONS AMB EL GREMI D'EDITORS

Representants de l'Associació Col·legial d'Escriptors de Catalunya (ACEC) i l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC), les dues institucions que representen els escriptors i traductors de Catalunya, estan portant a terme negociacions amb el Gremi d'Editors de Catalunya per tal de consensuar acords per a l'actualització de les condicions contractuals amb els autors i traductors, l'anàlisi dels usos que fan referència al respecte de drets d'autor i la proposta de resolució de la problemàtica que originen les noves tecnologies. En un clima de mútua comprensió, en l'última reunió es va plantejar la viabilitat d'un tribunal d'arbitratge que agiliti i resolgui qualsevol tipus de conflicte en la interpretació o compliment dels contractes.

Per tal d'iniciar aquestes converses, les dues associacions van elaborar un informe per traçar un perfil de la situació laboral del traductor. El document constata totes les mancances en la feina del traductor d'aspectes molt bàsics.

MANCANCES EN LA FEINA DEL TRADUCTOR I L'AUTOR

L'informe elaborat per l'ACEC sobre l'Estatut de l'Artista denuncia algunes mancances bàsiques en la feina de l'autor i el traductor:

- Els traductors i autors estan inscrits al Règim Especial de Treballadors Autònoms, que no té en compte:
 - La irregularitat dels ingressos
 - La intermitència de la seva activitat
 - No admet jornades parcials
- Les cotitzacions haurien d'incloure:
 - Cotització a temps parcial i per dies
 - Convenis especials de jubilació
 - Pluriactivitat
 - Bonificació de quotes
- El règim fiscal hauria de:
 - Mantenir l'excepcionalitat dels drets d'autor, tant en l'IVA com en l'IRPF
 - Exempció d'IVA els drets d'autor
 - Tenir un tractament especial dels avançaments de drets d'autor
 - Incloure deduccions proporcionals de les despeses domèstiques inherents al treball professional
- Problemes en l'aplicació de la Propietat Intel·lectual:
 - El control de tirada no es compleix
 - Remuneració equitativa no es compleix: tarifes miserables en avançaments i royalties
 - Cessió a tercers: es realitza a esquenes de l'autor o traductor
 - Contractes anteriors a la LPI: la llei no és retroactiva amb drets d'autor
 - Obra d'encàrrec i contracte d'obra col·lectiva: frau en el respecte dels drets morals i patrimonials
 - Clàusules abusives en els contractes d'edició